

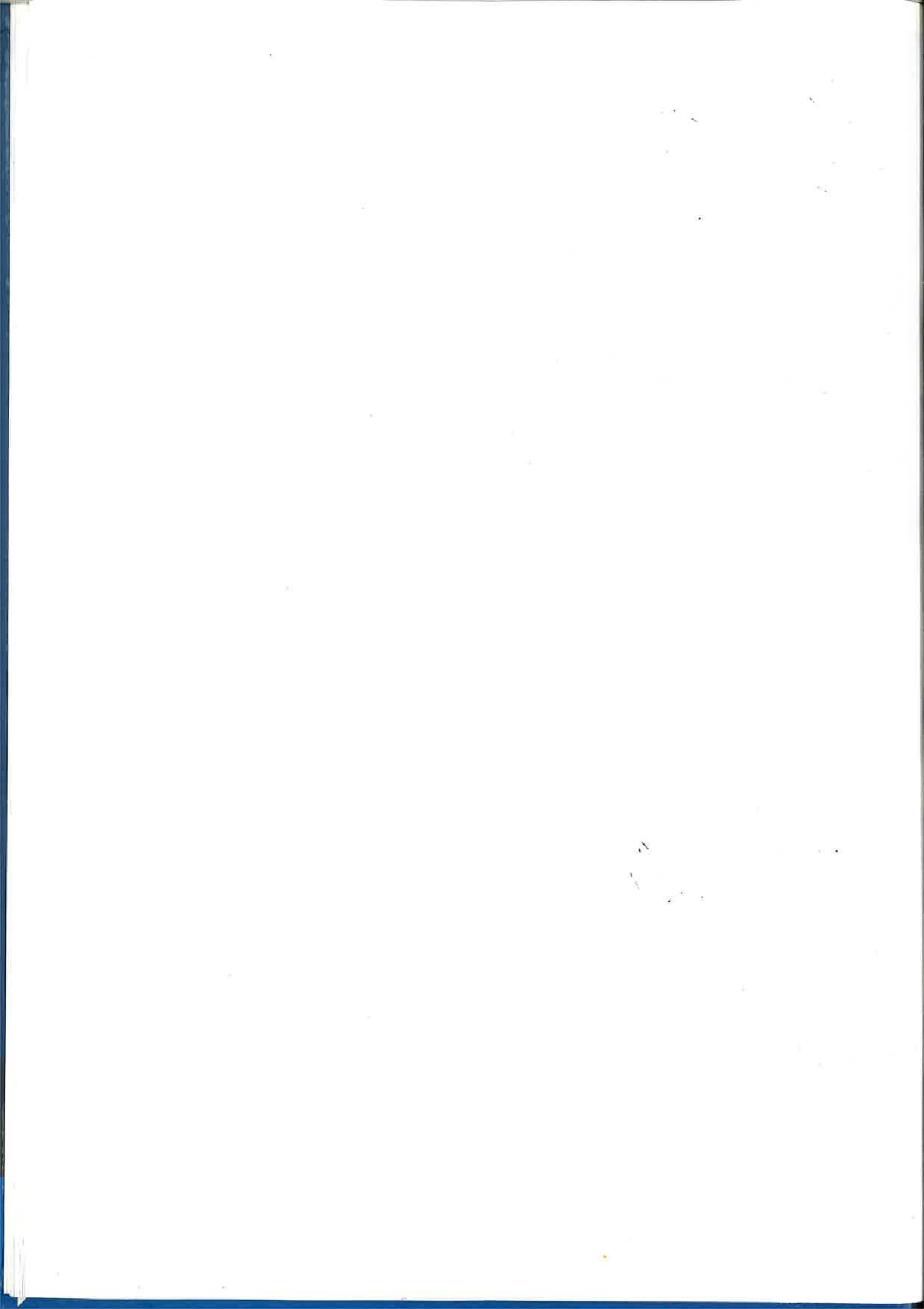

проф. др Радован Ковачевић

СТУПАЊЕ СРБИЈЕ У ЧЛАНСТВО СВЕТСКЕ ТРГОВИНСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ (СТО) И ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ (ЕУ) И НЕОБХОДНОСТ ПОВЕЋАЊА ИЗВОЗА

Увод [21]

1. Актуелне карактеристике и тенденције робне размене Србије с иностранством [21]
 - 1.1. Тенденције робне размене са иностранством у првих пет месеци 2005. године [24]
 - 1.2. Макроекономски аспекти извоза Србије [24]
2. Основна обележја савремене царинске политике у свету [26]
 - 2.1. Царинска ескалација [26]
 - 2.2. Царински врхови [27]
3. СТО и либерализација царина [27]
 - 3.1. Секторски приступ либерализацији царина [29]
 - 3.2. Економски интереси при снижавању царинских стопа [30]
4. Хармонизација царинских стопа Србије и Црне Горе [31]
5. Актуелна царинска тарифа Србије и предлог новог Закона о царинама [31]
6. Закључени споразуми Србије и Црне Горе о зони слободне трговине и проблеми њихове примене [33]
7. Пuteви повећања извоза Србије [34]

Abstract

As sustainable and satisfying economy growth could be achieved, it is necessary to provide stronger export growth respecting to its actual level. That aim could be realised with restructuring of real sector of Serbian economy, as well as with more competitive production structure. On that way precondition for significant growth of export value would be made and relative share of export in GDP could be rise from actual 16,7% to more than 50% in the near future. Qualitative improvement domestic foreign trade management is needed for realisation this goal. It will be satisfied precondition for improvement general performances of domestic export. Thios goals should be realised in the process obtaining memberships in WTO and EU.

Key words: WTO, EU, export, import, structura, GDP

Резиме

Да би се постигла ревитализација домаће привреде и задовољавајући одржив привредни раст, потребно је да се постигне знатно већа вредност извоза у односу на постојећи ниво. Овај циљ би се могао остварити кроз реструктурирање реалног сектора и подизање општег нивоа конкурентности привреде Србије. Повећање вредности извоза би требало да доведе до пораста релативног удела робног извоза у бруто домаћем производу Србије са садашњих 16,7% на више од 50% у блиској будућности. Да би се реализовао овај сценарио неопходно је квалитативно унапређење домаћег менаџмента у спољној трговини. Тиме би се створили задовољавајући предуслови за унапређење општих перформанси домаћег извоза. Ови циљеви треба да се остваре паралелно са приступањем Србије у СТО и ЕУ.

Кључне речи: СТО, ЕУ, извоз, увоз, структура, БДП

1. Актуелне карактеристике и тенденције робне размене Србије с иностранством

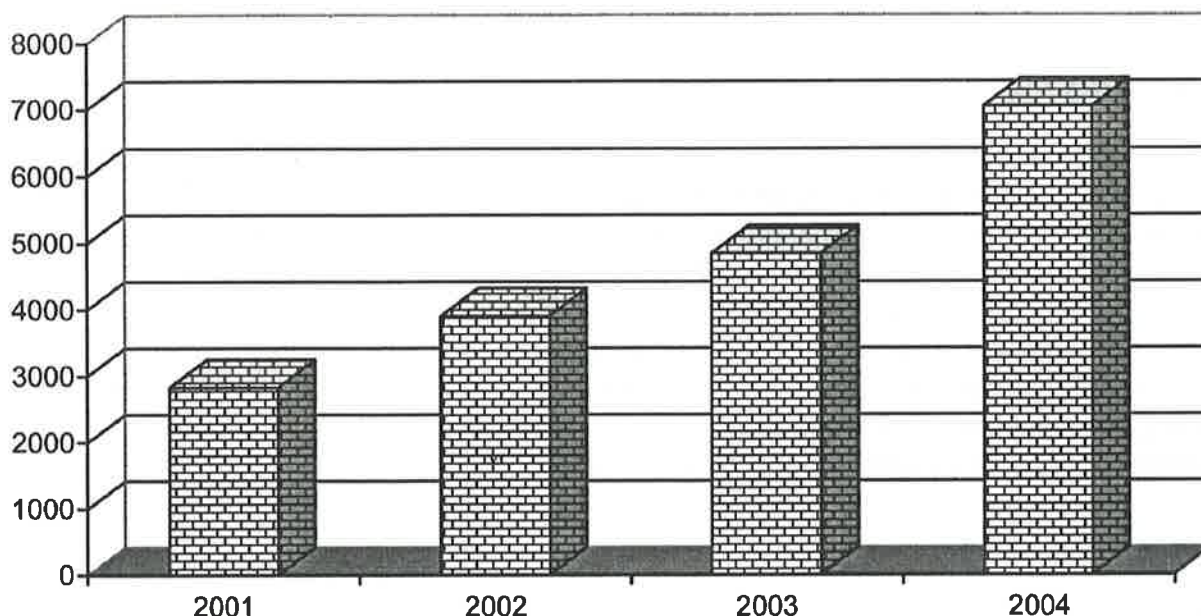
Након либерализације царинске заштите домаће привреде у 2001. години, бележи се растући трговински дефицит. То није проузроковало значајније проблеме у платном билансу јер се остваривао раст девизних резерви, захваљујући иностраним донацијама, откупу девиза од становништва и новом задуживању у иностранству. Међутим, у 2004. години раст трговинског дефицита је добио забрињавајуће размере, тако да се његово свођење у прихватљиве оквире поставља као један од главних задатака економске политике у 2005. години¹. То је уједно претпоставка за смањивање дефицита биланса текућих трансакција који је у 2004. години износио 2,9 млрд. долара, или 13,2% бруто домаћег производа (БДП)².

¹ Трговински дефицит Србије у 2004. години је износио 7,047 млрд. долара. Овај износ негативног салда робне размене последица је динамичнијег раста увоза од раста извоза (робни извоз је порастао за 36,5% а увоз за 46,4%), због чега је остварена ниска покривеност увоза извозом од 35,6%, што је за 2,6 процентних поена мање у поређењу са 2003. годином (наведено према НБС, *Статистички билтен НБС*, фебруар 2005, стр. 48).

² Прерачунато према НБС, *Економски преглед*, Центар за истраживања, јануар 2005, стр. 61-65.

Динамику и размере трговинског дефицита Србије у периоду после 2000. године можемо сагледати на слици 1.

Трговински дефицит Србије

Слика 1. Динамика и размере трговинског дефицита Србије после 2000. год.

Извор: НБС, *Статистички билтен*, март 2005, стр. 48.

На основу слике 1. уочава се динамично повећање трговинског дефицита Србије. Укупан дефицит у 2003. и 2004. години износи 11,7 млрд. долара. Нема сумње да се ради о великој вредности дефицита која прети да угрози способност земље да уредно сервисира доспеле спољне обавезе. То је и разлог због којег и Међународни монетарни фонд инсистира на смањивању спољнотрговинског дефицита, односно дефицита биланса текућих трансакција у 2005. години.

Србија је 2001. године отпочела са реформама трговинске политике чији је циљ јачање извозно-усмерене развојне стратегије. Значајно смањивање царинске заштите и практично незнатна улога нецаринских мера довели су, међутим, до неодрживог повећања трговинског дефицита. Пораст отворености привреде није био праћен изградњом одговарајућег институционалног оквира, који треба да подстиче међународну конкурентност домаћих произвођача. Неке од мера које су довеле до повећања отворености домаће привреде су:

- ❑ У 2001. години значајно је смањено административно регулисање спољне трговине. Либерализоване су трговинске процедуре: на пример, укинута је обавеза регистрација спољнотрговинских послова код Народне банке, укинут је депозит за обављање спољне трговине. Задржана су само нека ограничења при увозу челика и извозу неких стратешких производа.
- ❑ царинска заштита домаће привреде је смањена на ниво испод 7,4% као резултат либерализације из 2001. године и хармонизације царина са Црном Гором; царине су укинуте за већину производа у трговини са земљама са којима су потписани билатерални споразуми о стварању зоне слободне трговине.
- ❑ Стране директне инвестиције (Foreign direct investment-FDI) су регулисане у складу са клаузулом националног третмана. Услови пословања странаца у земљи су изједначени са условима који се односе на домаћа лица. Закон о девизном пословању

је регулисао несметану репатријацију страног капитала и профита, уз ограничења за трансфер домаћег капитала у иностранство. Још увек постоје тешкоће у погледу стицања власништва над земљиштем, на шта указују страни инвеститори³.

- ❑ Србија је отпочела са процесом усклађивања домаћих техничких стандарда са стандардима ЕУ.
- ❑ Србија је у 2004. години комплетирала споразуме о стварању зоне слободне трговине у југоисточној Европи. Упркос значајном напретку на подручју либерализације спољне трговине после 2000. године, потребно је да се одговори на многе задатке; они се односе на повећање конкурентности привреде Србије, повећање извоза и промену његове структуре и прилагођавање правилима међународних организација и институција, односно хармонизацију правног оквира Србије са *acquis communautaire*.

Мада су наведене мере либерализације допринеле снажнијем повезивању домаће привреде са иностранством, то се пре свега осетило на домаћем тржишту јер је дошло до динамичнијег раста увоза у поређењу са растом извоза. Пораст отворености домаће привреде је утицао на јачање конкуренције на унутрашњем тржишту, уз приметно занемаривање извоза. Сем тога, прилив страних директних инвестиција није довео до очекиваног прилива нове стране технологије, тако да је то појачало проблеме у извозу. Неки од истакнутијих проблема су:

- ❑ Упркос релативно нижим надницама у односу на развијене земље и нове чланице ЕУ, предузећа у Србији карактерише наглашена спорост у увођењу нових производа због недовољне иновативне активности у предузећима, и због релативно ниског нивоа FDI. Технолошки ниво већег дела извоза Србије није прилагођен снажној конкуренцији на светском тржишту, а деловање неценовних чинилаца (испитивање тржишта продаје, примена стандарда квалитета) још увек није постало битан чинилац извозног успеха.
- ❑ Међународна трговина се све више наслања на сложене облике међународне економске сарадње. *Ови видови сарадње су мало заступљени у односима привреде Србије са иностранством.* На овај начин се смањује развојни утицај међународних економских односа. Услужна подршка извоза производа прилично је слаба и неразвијена, а финансирање извоза као вид пенетрације на инострана тржишта је занемарено (пре свега због недостатка капитала). Услуге су недовољно заступљене у извозу привреде Србије, уз ослонац на традиционалне услуге као што је саобраћај. Недовољно развијен услужни сектор посебно се осећа у финансијама и на подручју пословних услуга. Све веће присуство страних банака у привреди Србије наговештава пораст ефикасности банкарског сектора и развој нових банкарских производа који ће подстаћи извоз привреде Србије.
- ❑ Мада су предузећа, која су током процеса приватизације прешла у руке иностраних власника, почела да показују боље пословне карактеристике од домаћих предузећа, још увек се на FDI гледа као на извор финансијских средстава, а не као на пакет развојних фактора (опрема, технологија, знање, тржишни канали, управљачке и организационе вештине) који би могли помоћи реструктурирању привреде Србије и стварању услова за потписивање Споразума о стабилизацији и придруживању ЕУ. Успоравање процеса приватизације током 2004. године (оцена EBRD⁴), недовољна величина домаћег тржишта, ригидност тржишта рада и неекономски ризици представљају додатне препреке за снажнији прилив FDI.

³ Влада Републике Србије је 2004. године донела Акциони план за отклањање административних препрека за страна улагања.

⁴ EBRD, *Transition Report 2004*.

1.1. Тенденције робне размене са иностранством у првих пет месеци 2005. године

Робни извоз Србије у првих пет месеци 2005. године је достигао износ од 1775 милиона долара, што чини повећање од 52% у односу на исти период прошле године, а вредност робног увоза у истом периоду износи 3738 милиона долара, што је мање за 3,9% у односу на исти период прошле године. Трговински дефицит за период јануар-мај 2005. године је достигао 1983 милиона долара, тако да је остварено његово смањење за 27,5% у односу на исти период прошле године. Покривеност увоза извозом износи 47% и већа је у односу на покривеност у истом периоду протекле године, када је износила 29,7%. Преовлађујући део трговинског дефицита у размени са индустријски развијеним земљама формиран је у размени са Европском унијом.

Управо чињеница да се највећи део трговинског дефицита генерише у размени са ЕУ са којом ће у не тако далеком временском периоду наступити слободна и бесцаринска размена кроз оквир Споразума о стабилизацији и придруживању (реципрочна зона слободне трговине након истека прелазног периода за Србију односно Србију и Црну Гору), претпоставља да је извозна оријентација заснована на снажној улози предузећа са страним улагањима. Стране директне инвестиције су дакле први корак ка развоју стабилног нуклеуса конкурентног дела привреде.⁵

У периоду јануар-мај 2005. године, у структури извоза по намени производа (принцип претежности), највише су заступљени производи за репродукцију - 67,9 % (1191,9 милиона долара), а затим следе роба за широку потрошњу - 27,2% (478,5 милиона долара) и опрема - 4,9% (85,5 милиона долара). У структури увоза по намени производа највише су заступљени производи за репродукцију - 63,8% (2385,8 милиона долара), а затим следи роба за широку потрошњу - 22,3% (833,1 милион долара) и опрема - 13,9% (519,7 милиона долара).

Посматрано према одсечима Стандардне међународне трговинске класификације (СМТК), највеће учешће у извозу у првих пет месеци 2005. године имају: гвожђе и челик (293 милиона долара); обојени метали (149 милиона долара); шећер, производи од шећера и мед (96 милиона долара); одећа (94 милиона долара); поврће и воће (89 милиона долара); производи од каучука (84 милиона долара). Извоз ових шест одсека чини 45,7 % укупног извоза Србије у првих пет месеци 2005. године⁶.

1.2. Макроекономски аспекти извоза Србије

Значај извоза за привреду Србије треба посматрати и са становишта његовог учешћа у бруто домаћем производу (БДП). Наиме, учешће робног извоза у БДП Србије у 2004. години је 17,6%, што је знатно мање него у другим земљама сличног нивоа развијености (видети табелу 1).

⁵ Влада Републике Србије је 2004. године донела Акциони план за отклањање административних препрека за страна улагања. У Србији још увек постоје тешкоће у погледу стицања власништва над земљиштем, на шта указују страни инвеститори.

⁶ Наведено према РЗС, *Саопштење* бр. 147 (СТ12), од 30.06.2005. године.

Табела 1. Робни извоз, БДП и биланс текућих трансакција Србије - у милионима US \$ и %

	2001	2002	2003	2004
Извоз робе, FOB *	1.721	2.075	2.855	3.897
БДП **	10.619	14.282	19.099	22.082
Биланс текућих трансакција **	-230	-1.434	-1.757	-2.926
Извоз робе/БДП (у%)	16,2	14,5	14,9	17,6
Биланс текућих трансакција/БДП (%)	2,2	10,0	9,2	13,3

Извор: * НБС, *Статистички билтен*, март 2005, стр. 48; ** НБС, *Економски преглед*, април 2005, стр. 22.

Ради илустрације, споменимо да је учешће робног извоза Македоније у њеном БДП у 2002. години износило 38% а у Мађарској 65%. Очигледно је да се мора повећати посматрано учешће робног извоза Србије у БДП јер је то претпоставка за смањење спољнотрговинског дефицита али и извор прихода за сервисирање доспелих дужничких обавеза према иностранству. Према подацима табеле 1. запажа се високо учешће дефицита биланса текућих трансакција у БДП, које је у 2004. години износило 13,3% (без донација овај показатељ је износио 15%). И у овом случају се ради о високој вредности посматраног показатеља, која указује на потребу повећања робног извоза у циљу смањивања дефицита биланса текућих трансакција. Уједно се сугерише потреба одрживог раста БДП Србије, како би се остваривали развојни циљеви земље и стварали задовољавајући услови за издвајање дела БДП за сервисирање страних дугова.

Посматрано на макроекономском нивоу, извоз робе и услуга Србије мора бити довољан за нормално снабдевање домаће привреде производима из увоза и за сервисирање спољних дугова. О томе сведоче и подаци у табели 2. На основу података табеле 2. запажа се да је укупан спољни дуг Србије крајем 2004. године износио 14 милијарди долара и да је његово учешће у домаћем БДП износило 63,8%. У истој години, спољни дуг је учествовао са 261,9% у извозу робе и услуга Србије. Према првом наведеном показатељу Србија није спадала у групу високозадужених земаља, али према другом јесте. То је разлог због кога се у наредним годинама мора значајно повећати вредност извоза робе и услуга.

Табела 2. Извоз робе и услуга и спољни дуг Србије - у милионима US \$ и %

	2000	2001	2002	2003	2004
Извоз робе и услуга*	2012	2461	2914	3862	5384
Спољни дуг*	10.829	11.124	11.229	13.574	14.098
БДП**		10.619	14.282	19.099	22.082
Дуг/БДП (%)**		104,8	78,6	71,1	63,8
Дуг/извоз робе и услуга (%)**		452,1	385,4	351,5	261,9
Девизне резерве/увоз робе и услуга (у месецима) **		2,7	4,4	5,3	4,2
Отплата дуга/БДП (%)		1,0	1,6	2,5	4,3
Отплата дуга/извоз робе и услуга (%)		4,1	7,7	12,5	16,9

Извор: * НБС, *Статистички билтен*, март 2005, стр. 48, 49; ** НБС, *Економски преглед*, април 2005, стр. 22,

Мада отплата дуга према иностранству у 2004. години није значајније оптерећивала домаћи БДП (само са 4,3%), у наредним годинама ово учешће ће порасти, што ће практично значити обавезу Србије да издваја растући део свог БДП за уредно сервисирање иностраних обавеза.

Коначно, на основу података табеле 2. опажа се да је учешће отплате дуга према иностранству у 2004. години у извозу робе и услуга износило 16,9% што није алармантан износ, мада треба имати у виду да достизање 20% овог учешћа уједно значи и додиривање опасне зоне високе задужености према иностранству. Наиме, учешће од 25% је горња граница према методологији Светске банке после чега земља упада у кризу екстерне ликвидности. Није потребно посебно коментарисати евентуалне последице досезања овог нивоа коефицијента сервисирања спољног дуга.

2. Основна обележја савремене царинске политике у свету

Савремена царинска политика у свету обележена је тенденцијом смањивања царинских стопа у трговини индустријским производима. Треба имати у виду да царинска структура може проузроковати поремећаје међународне производње и услова трговине и стварати додатне баријере за приступ тржиштима.

2.1. Царинска ескалација

Царинска ескалација представља систем заштите у којем је са већим степеном прераде производа већи и ниво царинске заштите. Овај систем обезбеђује ефективну заштиту домаћим произвођачима ангажованим у процесу стварања нове вредности (додате вредности). Он има за циљ обесхрабрити понуду земаља у развоју (ЗУР) која се заснива на индустријализацији заснованој на ресурсима.

Царинска ескалација обезбеђује додатну заштиту домаћој прерађивачкој индустрији, омогућујући јој производњу по вишим трошковима него што су међународни и, према томе, вештачки повећа њихову додатну вредност у поређењу са ефикасним међународним конкурентима. Ово даље значи да извоз прерађених индустријских производа постаје све тежи и, према томе, вертикална диверсификација производње за извоз производа са вишом додатом вредношћу се успорава. Царинска ескалација се обично мери преко стопе ефективне заштите (Effective Rates of Protection - ERPs). Ова мера се односи на заштиту прерађених производа, тј. на вредност додатну у процесу прераде, умањену за заштиту за увозне инпуте. *De facto*, многи подаци, методолошки и концептуални проблеми укључени у мерење ERPs воде честој употреби номиналне царинске ескалације као приближној мери ефективне заштите.

Секретаријат СТО је утврдио да плафониране пост-уругвајске царине доводе до номиналне царинске ескалације у секторима као што су производња метала, текстила и одеће, кожних производа, производа од гуме, и у извесном обиму такође производа од дрвета и намештаја. Истраживања показују да за релативно велики удео инпута финалног производа који се производи коришћењем природних ресурса, као, нпр., текстила и одеће, царинска ескалација омогућава значајно више стопе ефективне заштите. Имајући у виду величину тржишта ових земаља, намеће се закључак да би пад царина довео до значајног пораста тржишног приступа за друге земље.

2.2. Царински врхови

Као резултат Уругвајске рунде (УР) преговора и реформи националних царинских тарифа, просечне царине у многим земљама су сведене на релативно ниске нивое. То је довело до тога да се стекне утисак да царине више неће представљати проблем међународној трговини, нити трговини ЗУР. Међутим, упркос значајном напретку на подручју либерализације међународне трговине након преговора у оквиру УР, и даље постоји важан број производа и сектора где су на снази царински врхови, релативно висока ефективна заштита и значајна царинска ескалација иако су примењене све договорене концесије, као и Општи систем преференцијала (Gross System of Preferences – GSP - ГСП).

Забрињавајући су и учесталост примене и царински нивои. Нарочито тзв. "Quad земље" (Канада, САД, ЕУ и Јапан) одржавају изузетно велике варијације међу царинским стопама. У екстремним случајевима, иако је реч о важним производима, царински врхови достижу 350 до 900%. Већина од њихових царинских врхова се креће у распону од 12 до 30%. Међутим, једна петина царинских врхова у САД, око 30% истих у ЕУ и у Јапану и једна седмина царинских врхова у Канади премашује 30%.

ЗУР примењују царинске стопе изнад 12% *ад валорем* много чешће него земље Quad групе. Међутим, оне имају мање заступљене екстремно високе стопе раста царина. У четири земље као пример за ЗУР, однос се креће у распону од 8% у Републици Кореји до 30% у Малезији и 60% у Бразилу и Кини.

Царински врхови значајно утичу и на пољопривредне и на индустријске производе. Царински врхови за пољопривредне производе⁷ су важни у свим развијеним земљама, Републици Кореји и Кини. Њихов удео је релативно низак у Бразилу и Малезији. Индустријски врхови су најчешћи у САД и Канади и генерално у ЗУР. Око једне петине јапанских царинских врхова је у области индустријских производа. Они имају малу улогу у ЕУ, где царинске стопе изузећа у односу на ГСП премашују 12% за већи део индустријског извоза из ЗУР, као и извоза Републике Кореје.

Проблем царинских врхова долази до изражаја у следећих шест сектора: а) водећи пољопривредни производи за исхрану; б) воће, поврће, риба, и др.; ц) индустријски производи за исхрану; д) текстил и одећа; е) обућа, кожа и путнички производи; ф) аутомобилски сектор и неколико других транспортних и технолошки интензивних производа као што су потрошачки електронски производи и сатови.

3. СТО и либерализација царина

Члан XXVIII Општег споразума о царинама и трговини (General Agreement on Tariffs and Trade – GATT) позива чланице СТО на периодичне предлоге преговора са циљем да се знатније смањи општи ниво царинских стопа на реципрочној основи. Параграф 2(а) овог члана гласи: "Преговори у оквиру овог члана могу се одвијати на селективној основи производ по производ, или применом мултилатералних процедура које прихватају заинтересоване стране. Ови преговори могу бити усмерени у правцу смањивања царина, фиксирања царинских стопа на њиховом текућем нивоу или преузимања обавеза да појединачне царинске стопе или просечне царинске стопе на изабране категорије производа неће прећи утврђене нивое. Обавезивање да се неће повећавати ниске царинске стопе или бесцарински третман ће, у принципу, имати статус концесије која је по вредности еквивалентна смањивању високих царинских стопа."

⁷ Одлуке које су донете на Генералном савету у оквиру Доха рунде 31. јула 2004. године инсистирају на фундаменталним реформама у области пољопривреде. Очекује се значајно смањивање домаћих субвенција (WTO, WT/GC/W/535).

На тај начин ГАТТ омогућује својим чланицама значајну флексибилност у настојању да смање царинске стопе. Чланице се могу погађати са својим главним трговинским партнерима по секторима, као што је то био случај у ранијим рундама преговора, или се могу споразумети о општој формули примењивој једнообразно на све чланице, као што је то био случај у Кенеди и Токијској рунди, или се може користити комбинација ова два приступа, као што је то био случај у УР.

Мултилатерална либерализација у окриљу ГАТТ-а се разликује од једностране либерализације у једном кључном погледу: она земљи доноси користи не само због њене сопствене либерализације (претпостављајући да се ради о малој земљи), већ и због либерализације њених партнера⁸. Уколико земља има већу могућност да убеди своје трговинске partnere са великим тржиштем да се либерализују за њене производе, утолико ће од тога имати веће користи. Са становишта ЗУР, ово значи избор приступа који води максималном отварању развијених земаља за производе за које ЗУР имају интерес.

У трговинским преговорима, земље на сопствену либерализацију гледају као на трошак који треба платити да би се осигурао шири приступ тржиштима земаља партнера. Ови трошкови могу имати најмање три облика. Прво, ако је земља велика на светском тржишту, њена сопствена либерализација може довести до повећања светске тражње за производима које увози, тако да би ови производи поскупели. Овај ризик за ЗУР, које су по правилу мале на светском тржишту, је незнатан. На агрегатном нивоу, учешће дохотка који развијене земље потроше на увоз производа из ЗУР је мањи од 2%. Друго, либерализација трговине појефтиније увозно конкурентне производе у односу на извозне производе, што има за последицу редистрибуцију дохотка од власника фактора који су специјализовани за производњу увозно конкурентних производа, у корист фактора који су специјализовани за производњу извозних производа. Ово може бити политички скупо. Коначно, реалокација ресурса која настаје због трговинске либерализације сама по себи може проузроковати краткорочне реалне трошкове.

Постојање ових трошкова аутоматски појачава утисак да царинска либерализација треба да буде уравнотежена сагласно неким критеријумима: трошкови сопствене либерализације морају се покрити користима од либерализације трговинских партнера. Очигледан критеријум за постизање ове равнотеже у погледу *terms-of-trade* трошкова је да се обезбеди да ови односи размене остану непромењени у послелиберализационој равнотежи. Ово би у стварности омогућило свакој земљи да стекне користи од повећања ефикасности због сопствене либерализације, без редистрибуције дохотка између земаља. Са становишта малих ЗУР, ово и не мора бити велика ствар јер њихова сопствена либерализација мало утиче на односе размене. Али за велике земље као што су САД, Европска унија (ЕУ) и Јапан, ово је важно и завршава се у виду захтева за реципроцитетом.

Што се тиче ефекта дистрибуције дохотка на дуг рок, не постоје претпоставке да ефекти трговине буду штетни, сем уколико појединац није суочен са конзервативном функцијом благостања која сваки заокрет од постојеће равнотеже сматра штетним. У мери у којој већина ЗУР извози радно-интензивне производе, трговинска либерализација ће вероватно побољшати дистрибуцију дохотка помоћу растућих приноса на рад на терет капитала. На крају, спровођење либерализације по фазама у низу година може умањити трошкове прилагођавања. Почевши

⁸ Ако је земља довољно мала на светском тржишту, либерализација повећава њен увоз, али је ово повећање исувише мало да би имало било каквог ефекта на светске цене. У овом случају, земља обавезно има користи због сопствене либерализације јер то доводи до смањивања домаће производње производа у којима она нема компаративне предности, и до повећавања производње добара у којима има компаративне предности. Насупрот томе, ако је земља велики купац увоза на светском тржишту, пораст тражње настао због њене либерализације могао би довести до пораста увозних цена. Овај "terms-of-trade" ефекат је штетан за земљу и у принципу може бити толико велики да надмаши користи у ефикасности које настају због растуће специјализације у производима у којима земља има компаративне предности.

са Кенеди рундом, ово је био приступ примењен у ГАТТ-у и СТО. У случају мултилатералне либерализације, ови трошкови би вероватно били посебно ниски јер симултана либерализација партнерских земаља дозвољава брзо ширење извозних индустријских грана како би се апсорбовали ресурси које ослобађају увозно-конкурентне индустријске гране.

У наставку текста се указује на главне приступе либерализацији трговине који су коришћени у ранијим рундама мултилатералних преговора и на њихов релативан значај.

3.1. Секторски приступ либерализацији царина

Концептуално посматрано, могу се разликовати две врсте секторских приступа. Прво, може се идентификовати један или више сектора, а све чланице могу либерализовати увоз у оквиру ових сектора. Ово се често означава као приступ “нула за нулу” (zero-for-zero). Друго, свака чланица може захтевати либерализацију од својих главних трговинских партнера у секторима где они имају компаративне предности, у замену за сопствену либерализацију сектора у којима она има компаративну предност.

Први приступ је служио за спровођење већег дела либерализације трговине услугама за време и после УР. Земље чланице су одабрале широке секторе као што су финансијске услуге или телекомуникације, и унутар њих олакшале приступ тржишту. Овај приступ је примењен и на трговину производима током првог дела министарског састанка СТО у Сингапур. Група земаља је на овом састанку потписала Споразум о информационим технологијама (Information Technology Agreements – ИТА - ИТА), помоћу којих су саме себе обавезале да прошире слободну трговину на групу технолошких производа.

Што се тиче либерализације трговине производима, овај секторски приступ није нарочито привлачан. Јављају се два проблема. Прво, постоји одређена забринутост да би у оквиру овог приступа прво били либерализовани сектори у којима економски моћније нације имају извозне интересе. Сектори у којима ЗУР имају компаративне предности, као што су текстил и одећа, дошли би на крају. Ово гледиште подржава и чињеница да су развијене земље извозници а ЗУР увозници производа које покрива ИТА. Ово потврђује и запажање да чак и у услугама, преговори у секторима у којима ЗУР имају очигледне предности нису били отворени.

Друга незгода овог приступа у томе је што он у почетку вероватно доводи до нижег нивоа благостања. Сектори који би иницијално били укључени у оквиру овог приступа су вероватно они који у старту имају ниже царинске стопе. Економска теорија сугерише да, под одређеним претпоставкама, укидање релативно нижих царинских стопа без истовременог смањивања виших царинских стопа, води како глобалном смањивању благостања, тако и смањивању благостања појединих земаља. Овакве промене политике доводе до реалокације ресурса од сектора са мањом дисторзијом ка секторима са већом дисторзијом.

У оквиру другог секторског приступа, сви индустријски производи су предмет преговора, али чланице преговарају са својим партнерима сектор по сектор. У принципу, може се очекивати да овај приступ омогући плодне резултате. Свака земља чланица ће захтевати либерализацију у секторима и земљама где се њен извоз суочава са највећим препрекама. У замену, њени трговински партнери ће захтевати приступ у њене најзаштићеније секторе. На тај начин се користи померају у правцу смањивања највећих царинских стопа.

Овај приступ може постати административно сложен уколико се деси да су трговински партнери тако постављени да свака земља извози своје производе у једну групу земаља и да их увози из друге, сасвим различите групе земаља. На пример, ако је индијски извоз углавном усмерен у САД, док се увози из ЕУ, долази до отежаних билатералних преговора између Индије и њена два трговинска партнера. Док то остаје да се емпиријски потврди, може се сумњати да

у оквиру текуће структуре трговине и царинских стопа, ово није значајан проблем. Производи на које се примењују високе царинске стопе у ЗУР углавном се увозе из развијених земаља, где су подједнако распоређени. Насупрот томе, већи део извоза из ЗУР сусреће се са високим препрекама у свим развијеним земљама – примери су пољопривредни производи и одећа⁹.

3.2. Економски интереси при снижавању царинских стопа

Царинске концесије у преговорима за ступање у чланство СТО представљају уступке – у форми снижених консолидованих царинских стопа¹⁰, које је земља кандидат одобрила чланицама СТО. Цео процес започиње формирањем листе иницијалне понуде која је надаље предмет додатних захтева чланица и одговарајућих преговора са кандидатом. То практично значи да ће Србија морати да предложи иницијалну листу понуде концесија. Имајући у виду мрежу споразума о слободној трговини са земљама југоисточне Европе који су на снази, реално је очекивати да се ове земље неће јавити као подносиоци захтева у царинским преговорима Србије са СТО. Слична је претпоставка и за ЕУ, са којом ће се трговински односи регулисати у оквиру Споразума о стабилизацији и придруживању. Имајући то у виду, главни преговори ће се водити са тзв. МФН партнерима, односно са земљама са којима се трговинска размена одвија на основу клаузуле најповлашћеније нације (Most favored nations - МФН).

Ова чињеница, удружена са статистичким вредностима увоза и извоза – које јасно указују да је преко 50% размене Србије у 2004. години остварено са ЕУ (по преференцијалним условима), једна трећина са земљама у региону (опет по преференцијалним условима) и само остатак (мање од петине укупне размене) са другим земљама (чланице ЕФТА, Русија, САД и остале), јасно указује да би свако даље унилатерално смањивање царинских стопа умањило нашу преговарачку позицију у СТО и имало додатне ефекте на договорене преференцијалне концесије (посебно у случају листа осетљивих производа за које је договорена временска динамика смањивања стопа у процентима).

Поред тога, даље смањивање царинских стопа би допринело повећању спољнотрговинског дефицита, уз отежавање положаја домаћих произвођача. Стога се може очекивати њихово противљење даљем смањивању царинских стопа, бар за време док се не консолидује домаћа привреда тешко погођена десетогодишњим затварањем, санкцијама и физичким разарањима и док се не успостави свеобухватан систем заштитне политике у складу са правилима СТО, а тиме и праксом ЕУ. И најзад, имајући у виду огромно нарастање платнобилансног дефицита и велику задуженост земље, макроекономска политика ће морати да царинску политику користи у сврхе очувања стабилности.

Заинтересованост за одржавање царинске заштите на садашњем нивоу је и саставни део интереса потенцијалних инвеститора, као и захтева већ постојећих нових власника приватизованих предузећа, који профитабилност свог инвестирања доводе у везу са царинском заштитом домаћег тржишта.

⁹ За анализу фреквенције царинских врхова заштите Quad тржишта на извоз најмање развијених ЗУР, видети Hoekman, B., Ng, F., and Olarreaga, M. (2001), "Tariff Peaks in the Quad and Least Developed Country Exports", World Bank, Washington, D.C.

¹⁰ Концесије могу обухватити све производе царинске тарифе или њихов значајан број. У свим скорашњим случајевима приступања, чланице СТО су захтевале да кандидати преузму "обавезе" у односу на укупну царинску тарифу. То је фактички значило одобравање концесија у форми или смањивања базне стопе, или консолидовање царинске заштите на нивоу примењене стопе, или на нивоу тзв. плафонске стопе.

4. Хармонизација царинских стопа Србије и Црне Горе

На основу Закона о Акционом плану хармонизације економских система држава чланица Државне заједнице Србија и Црна Гора, у Државној заједници Србија и Црна Гора, од 15. августа 2003. године су на снази јединствене царинске стопе за 93% робних позиција. За осталих 7% робних позиција - а ради се о најосетљивијим производима обе републике - рок примене је 18 месеци и 24 месеца од ступања на снагу Акционог плана¹¹.

Када је реч о пољопривредним производима, усаглашене су заједничке царинске стопе, са изузећем листе од 56 производа за које је постигнут договор да ће њихов ниво бити усаглашен у року од три године од усвајања Акционог плана, уз могућност продужења овог рока за додатни период од две године, у складу са договором Владе Србије и Владе Црне Горе.

После извршеног усаглашавања, просечна номинална царинска стопа у Републици Србији је смањена са 9,4% на 7,4%, да би према даљој динамици за годину и по дана износила 7,32%, а за две године од усвајања Акционог плана 6,87%. То практично значи смањење за 2 процентна поена, односно 2,5 процентних поена (за две године) у односу на стање из 2003. године. Из овог угла посматрано, снижавање просечне непондерисане царинске стопе не изгледа велико. Међутим, ако се има у виду да је 2001. године просечна непондерисана царинска стопа снижена са 14,4% на 9,4%, овај додатни талас смањивања царинске заштите кроз хармонизацију са Црном Гором је практично преполовио ниво просечне номиналне царинске стопе.

Србија данас примењује ове царинске стопе, док се у исто време афирмише концепт “дуплог колосека” за приступање ЕУ. Основано је претпоставити да ће исти концепт бити примењен у приступању СТО.

Такође је потребно да се осигурају услови за примену Споразума о слободној трговини, а посебно да се олакша процес прикупљања неопходне документације којом се доказује порекло производа у зони слободне трговине.

5. Актуелна царинска тарифа Србије и предлог новог Закона о царинама

Република Србија тренутно примењује царинску тарифу која је усвојена у оквиру Акционог плана хармонизације тржишта Србије и Црне Горе.¹²

У међувремену, у процесу припреме за придруживање ЕУ, а на подстицај ове интеграције, Државна заједница Србија и Црна Гора је закључила и сет билатералних споразума о слободној трговини са земљама у непосредном окружењу с циљем поспешивања спољно-трговинске размене. Основу за формирање зоне слободне трговине представља Меморандум о разумевању, либерализацији и олакшавању услова трговине (МоУ), потписан 27. јуна 2001. године у Бриселу.¹³ Земље потписнице МоУ су се сложиле да до краја 2002. године закључе

¹¹ У питању су три групе производа – једна која предвиђа хармонизацију у року од 18 месеци, друга која предвиђа хармонизацију у року од 24 месеца и трећу групу чини листа од 56 тзв. осетљивих пољопривредних производа у вези са чијом хармонизацијом су интереси Србије и Црне Горе изразито супротстављени јер деле различите интересе у вези са развојем производње (јак интерес Србије за заштитом у функцији подршке производњи и руралног развоја и супротан интерес Црне Горе имајући у виду малу производњу).

¹² Ниво постојеће царинске заштите садржан је у Закону о царинској тарифи (Сл. лист СРЈ бр. 27/2001 године) и Закону о Акционом плану хармонизације економских система држава чланица Државне заједнице Србија и Црна Гора ради спречавања и уклањања препрека слободном протоку људи, робе, услуга и капитала (Сл. гласник Републике Србије бр. 67/2003. године и бр. 81/2003. године).

¹³ Меморандум су потписале седам земаља региона: Албанија, Босна и Херцеговина, Бугарска, Хрватска, СР Југославија, Македонија и Румунија, касније се овој иницијативи придружила и Молдавија.

међусобне билатералне споразуме о слободној трговини, којима ће, поред осталог, до краја 2008. године либерализовати најмање 90% међусобне трговинске размене.

Меморандумом је било предвиђено потписивање свих билатералних споразума између земаља југоисточне Европе до краја 2002. године¹⁴, али се ова динамика није испоштовала у предвиђеним роковима. СЦГ је потписала седам споразума.¹⁵

У међувремену, Влада Србије је сачинила предлог о новом Закону о царинској тарифи, у којем је предложила повећање царинских стопа за укупно 168 и смањење за 150 царинских позиција, полазећи од ограничења која је у вези са тим поставила Европска комисија ЕУ, а то је поштовање *standstill* принципа (видети табелу 3).

Табела 3. Предлог нове царинске тарифе Републике Србије

Царинска стопа	Број производа	% од тарифе
0	119	1.16%
1	3117	30.36%
3	471	4.59%
5	1737	16.92%
7	102	0.99%
8	364	3.54%
10	1838	17.90%
12	23	0.22%
15	518	5.04%
18	212	2.06%
20	849	8.27%
22	220	2.14%
26	64	0.62%
30	634	6.71%

Извор: "Трговинска либерализација у оквиру преговора о ССП са ЕУ", презентација МиЕР у ПКС, јун, 2005. године.

Планирана измена царинске политике Србије треба да се одвија у два корака нивоа):

- први представља увођење Хармонизованог система назива и шифарских ознака робе (ХС) 2000/2002, које ће повећати број тарифних позиција са 8500 на 10185, пошто се уводе позиције за сасвим нове производе. Највећи број тих нових позиција има царинску стопу од 20% и 30%, па се стога ниво просечне заштите који је сада 7,37% (номинална стопа) повећава на 8,805%;
- други представља корекцију неких царинских стопа у смислу повећања и смањења; код повећања основни критеријум је био заштита домаћих произвођача, пре свега оних производа код којих је у 2004. години био остварен највећи раст увоза. Циљ

¹⁴ Укључујући Молдавију реч је о мрежи од 28 Споразума.

¹⁵ Србија и Црна Гора има осам потписаних споразума о слободној трговини. У оквиру Пакта за Стабилност југоисточне Европе то су: Македонија, БиХ, Бугарска, Хрватска, Румунија, Албанија и Молдавија. Осим ових, потписан је Споразум о слободној трговини са Руском Федерацијом који се примењује од 2000. године.

је био да се заштите стратешке гране привреде или оне које имају компаративне предности и где се може очекивати значајан прилив страних директних инвестиција (нпр., пољопривреда, индустрија коже, индустрија намештаја, индустрија електричних апарата за домаћинство и др.); предложено је повећање царинских стопа за 168 царинских позиција или 1,62% укупног броја тарифних линија; предложено је повећање максимално до нивоа који је постојао пре усвајања Акционог плана.

- код снижења царинских стопа основни критеријум је био избор оних производа који представљају значајне сировине односно полупроизводе који се не производе у земљи, а користе се као инпути у извозно оријентисаним гранама. Предложено је снижење царинских стопа за 150 тарифних позиција што чини 1,45 укупног броја царинских линија.

Укупни ефекат овог кориговања на горе и на доле би било смањење просечног нивоа царинске заштите са 8,805% на 8,75%. Истовремено не би био промењен садашњи ниво пондерисане царинске стопе која би остала на 6,3% (уз напомену да у рачуницу нису укључени Споразуми о слободној трговини са земљама из региона, који за ефекат имају даље снижење нивоа заштите).

Као што се из табеле 3. може видети, 36,11% позиција у новој тарифи ће имати царинско оптерећење у распону од 0 до 3%, 74,46% царинских позиција ће имати царинско оптерећење у распону од 0 до 10%, а 24,52% царинских позиција биће са оптерећењем од 12 до 30%.

Основни критеријум којим се Влада Републике Србије руководила при предлогу новог Закона о царинској тарифи била је потреба да се изврши хармонизација царинске тарифе са ХС 2000/2002 и комбинованом номенклатуром ЕУ, као и потреба да се исправе неке аномалије које су се јавиле по усвајању Акционог плана. Једна од тих аномалија била је, на пример, чињеница да су неке групе производа после усвајања Акционог плана имале негативну стопу ефективну заштите, тј. нижу стопу заштите за готове производе у односу на заштиту инпута који се користе у њиховој производњи. Поред овог, циљ је још неко време пружити заштиту домаћим произвођачима, пре свега оних производа који су током 2004. године претрпели највећи удар увозне конкуренције, тј. оних роба код којих је током 2004. године остварен највећи раст увоза.

6. Закључени споразуми Србије и Црне Горе о зони слободне трговине и проблеми њихове примене

Државна заједница Србија и Црна Гора је закључила споразуме о стварању зоне слободне трговине са Руском Федерацијом, БЈР Македонијом, Босном и Херцеговином, Мађарском, Хрватском, Румунијом, Бугарском и Албанијом¹⁶. Уласком Мађарске у ЕУ споразум са овом земљом је изгубио свој смисао. Циљ стварања зоне слободне трговине је отклањање препрека за трговину на великом економском простору. Ако се изузме Мађарска и Руска Федерација, остале земље са којима је потписан овај споразум су земље у транзицији и такође очекују пријем у ЕУ. Стога ширење тржишта и укидање царина у међусобној трговини може допринети јачању конкуренције на већем економском простору, чиме се, уз јачање институционалних аранжмана са ЕУ, стварају услови за лакши улазак у ЕУ.

Имајући у виду да неке земље које улазе у зону слободне трговине већ имају потписане споразуме о стабилизацији и асоцијацији (САА) са ЕУ, треба подсетити да ови споразуми

¹⁶ Сви ови споразуми, осим са Руском Федерацијом, преговарани су и у оквиру *Меморандума о трговинској либерализацији и олакшању трговине* који је закључен у оквиру II Радног стола Пакта за стабилност (www.Stabilitynact.org).

садрже одређену динамику либерализације царинске заштите. Овај програм смањивања царинске заштите носи два изазова за земље југоисточне Европе које су потписале споразум о стварању зоне слободне трговине. Први је синдром “центар и периферија”¹⁷ који омогућује веће користи предузећима из ЕУ на штету земаља у зони слободне трговине, уколико оне преференцијални третман из САА не прошире и на међусобну трговину у зони. Овај образац по правилу фаворизује богате и велике земље, а осиромашује мале и сиромашне. Предузећа која су лоцирана “на периферији” вероватно ће имати веће трошкове из два разлога: прво, она се суочавају са већим препрекама него предузећа “у центру” када увозе инпуте из других земаља “са периферије”; друго, постоји тенденција да ова предузећа буду кажњена и преко мање тражње из осталих земаља “периферије” због трговинских препрека. Други изазов је у томе што овакви аранжмани могу даље погоршати ефекат «агломерације привреде», што практично значи да би региони који већ сада имају висок интензитет инвестирања појачали привлачење инвеститора, што би продубило регионалне разлике у нивоу привредног развоја¹⁸.

Због тога је изузетно значајно да Србија чим пре постане чланица СТО јер би тиме била у могућности да прошири трговину на већи број земаља под једнаким условима. Зона слободне трговине такође доприноси овом циљу.

7. Пuteви повећања извоза Србије

Структура спољнотрговинске размене Србије показује неразвијеност домаће привредне структуре. У том погледу приметно је заостајање за земљама у транзицији централне и источне Европе које су 1. маја 2004. године постале чланице ЕУ. Ове земље су последњих година повећале учешће извоза у БДП, тако да је извоз робе и услуга постао кључни фактор њиховог привредног раста. Имајући у виду структуру наше производње и чињеницу погубног деловања спољних санкција, лако се уочава да је извоз слаба тачка домаће привреде. Нема сумње да пораст учешћа извоза у БДП мора бити примарни циљ домаће развојне политике. Мора се зато приступити убрзаној промени производне структуре, како би се, уз помоћ иностраних инвестиција, формирали конкурентни робни извозни потенцијали. То практично намеће потребу усаглашавања структуре домаће извозне понуде са структуром светске увозне тражње. Повећање вредности извоза треба да створи задовољавајуће девизне потенцијале за уредно снабдевање домаће привреде производима из увоза и уредно сервисирање спољног дуга¹⁹.

Посебно значајан чинилац за пословање привреде и повећање извоза је отежано финансирање производње. Комерцијалне каматне стопе су и даље високе и представљају велико ограничење за пословање предузећа. Још увек нису оживели механизми за снижавање каматних стопа.

Наглашена карактеристика привредног амбијента Србије је недовољна стимулативност извоза. Упркос томе што су средства из Фонда за развој била намењена за финансирање производње

¹⁶ Сви ови споразуми, осим са Руском Федерацијом, преговарани су и у оквиру *Меморандума о трговинској либерализацији и олакшању трговине* који је закључен у оквиру II Радног стола Пакта за стабилност (www.Stabilityact.org).

¹⁷ Тзв. “hub-and-spoke” синдром.

¹⁸ На овај проблем указала је Европска Комисија у свом Другом годишњем извештају о Процесу стабилизације и придруживања за југоисточну Европу (Брисел, 26.3.2003. године), где се наводи да је неравномерност расподеле прихода у региону Западног Балкана све већа, а сиромаштво се све више шири. Оцењује се да је незапосленост и даље велика, чак и ако се узме у обзир да значајан део привредне активности и даље остаје нерегистрован.

¹⁹ Према оцени НБС, однос укупног бруто спољног дуга и годишњих извозних прилива је крајем септембра 2004. године знатно повољнији и износи 256%, према 387% у 2003. години. По овом критеријуму Србија се приближава групи средње задужених земаља (НБС, *Спољни дуг Србије*, септембар 2004, стр. 2).

намењене извозу, велики број мањих и средњих предузећа није био у могућности да обезбеди одговарајуће гаранције домаћих банака, па није ни повукао средства из овог извора. Иначе, *мала и средња предузећа треба у перспективи да постану извозни ослонац привреде Србије.*

У последње четири године бележи се растући трговински дефицит Србије. Повећање дефицита се дугује знатно динамичнијем расту увоза у односу на пораст извоза²⁰. Иако су у структури увоза доминантно заступљене сировине и репродукциони материјали, као последица увозне зависности домаће производње, значајно учешће робе широке потрошње је доприносило ширењу трговинског дефицита. Ове тенденције су биле подстакнуте и прецењеном вредношћу динара у односу на за нас најзначајније стране валуте. Наиме, прецењена вредност динара је директно доприносила порасту исплативости увоза, дестимулишући уједно извозне иницијативе привреде. Велики пораст увоза је наметнуо жестоку конкуренцију домаћим предузећима на домаћем тржишту, на коју већина од њих није била спремна, с обзиром на околности пословања у земљи током последњих десетак година. Неизбежна последица појачане конкуренције је пораст губитака код многих предузећа. Ситуацију је отежавала и пореска политика високим пореским оптерећењима привреде.

Потписани споразуми о стварању Зоне слободне трговине у југоисточној Европи показују вишеструк утицај на привреду Србије. Пре свега, створени су услови да домаћа предузећа могу продавати своје производе на знатно ширем тржишту, без царинских препрека. Та могућност се мора искористити за повећање извоза предузећа из Србије, с обзиром на сличан ниво привредног развоја и критеријуме увозне тражње у овим земљама. Дакле, ове земље представљају извозна тржишта доступна домаћим предузећима, што се претвара у шансу за знатније повећање домаћег извоза. Додуше, са земљама потписницама овог споразума билатерално су утврђене листе осетљивих производа за које су предвиђени и рокови за потпуну либерализацију трговине. Потребно је истаћи да ови споразуми уједно значе слободан приступ домаћем тржишту извозницима из других земаља, што додатно делује на јачање конкуренције на домаћем тржишту. У привреди Србије је примећено знатно повећање увоза појединих производа који представљају значајну конкуренцију домаћим предузећима.

Приликом извоза на развијенија тржишта, пре свега тржиште ЕУ, домаћи извозници се суочавају са бројним техничким препрекама у виду потребних сертификата о испуњености различитих услова за приступ овом тржишту. Упркос ниским царинама за извоз већине производа на ово тржиште (изузев осетљивих производа), ова техничка ограничења отежавају домаћи извоз и умањују извозне перспективе на овом веома захтевном тржишту.

У 2004. години је регистрован успорен прилив страних директних инвестиција у привреду Србије, што се посебно одразило на увоз нове опреме и технологије²¹. Због тога је изостало очекивано реструктурирање реалног сектора привреде. Без спровођења овог процеса тешко се може остварити повећање извоза у наредним годинама.

Потребно је предузети потребне мере како би се средства нових иностраних кредита искористила за јачање инфраструктуре и подизање конкурентности домаће привреде на виши ниво²². Најновији подаци Светског економског форума показују да се Србија по индексу конкурентности привредног раста у 2004. години налази на 89. месту од посматране 104 земље. Повећање ранга по овом показатељу у односу на 2003. годину су оствариле Бугарска (са 64. на 59. место) и Румунија (са 75. на 63. место).

²⁰ Део трговинског дефицита потиче од пораста цена сировина на светском тржишту (нафта, метали).

²¹ Према подацима UNCTAD-а, ниво страних директних инвестиција у свету показује пад трећу годину заредом. Овај пад је уочљив ако се има у виду да је њихов ниво у 2000. години износио 1.388 млрд. долара, а да је у 2003. години њихов ниво износио само 560 млрд. долара (UNCTAD, *World Investment Report 2004*). Главни кривац за овај пад, по оцени из наведеног извора, је пад привредне активности у свету.

²² World Economic Forum, *The Global Competitiveness Report 2004-2005*, Oxford University Press, New York, 2004.

Неопходно је дефинисати механизме и формирати институције за унапређење и финансирање извоза сагласно правилима ЕУ. Извозна стратегија се мора заснивати на мрежи институција. У ту сврху потребно је формирати националну мрежу за подршку извозу. Ова потреба произилази из чињенице да једна институција за подршку трговини не може стратегијски и оперативно креирати и пратити све међународне трговинске токове. Организација за извозну промоцију се углавном базира на пружање ванграничних услуга. Она не може инсистирати од банкарског сектора да обезбеди ресурсе за извозни сектор. Функционисање националне мреже за промоцију трговине захтева неколико специјализованих организација које ће бити укључене у обезбеђивање раста конкурентности и пружања спољнотрговинских услуга.

У наредном периоду је потребно променити структуру извоза јачањем удела индустријских производа и производа виших фаза прераде. Да би се променила структура извоза потребна су велика инвестициона улагања, како би се извршило осавремењивање производне основе, односно заменила застарела опрема. У Србији су пристигле стране директне инвестиције у периоду 2001-2004. године биле мало усмерене у извозно оријентисане производе и услуге, а више у увозно оријентисане капацитете (инвестиције којима се купује тржиште). Инвестициона активност је нешто била повољнија у 2003. него у 2002. години, али је она још увек знатно испод потреба убрзаног развоја привреде Србије, с обзиром на чињеницу да техничко-технолошко заостајање сада износи 3-4 технолошка циклуса²³. Ипак, треба истаћи да је током 2004. године дошло до осетног пораста индустријске производње, што се позитивно одразило на раст бруто домаћег производа. Током првих шест месеци 2005. године приметна је тенденција успоравања раста индустријске производње што умањује шансе да се понови раст бруто домаћег производа остварен у 2004. години.

За остварење бољих извозних резултата неопходно је интегрисати привреду у зону слободне трговине. Од значаја за подстицање привредног раста и раста извоза је и укључивање државе у све релевантне међународне институције и регионалне интеграције, чиме ће бити отворен приступ светском тржишту капитала и створени услови за повећање страних улагања. Као један од приоритета се намеће убрзање примене билатералних споразума о слободној трговини са земљама југоисточне Европе, као и спровођење и разрада свих захтева који произлазе из потписивања Меморандума о разумевању, трговинској либерализацији и олакшицама у трговини. У размени с регионалним трговинским партнерима упутно је посебно обратити пажњу на уклањање административних баријера у трговини, укидање свих мера које би се могле означити као било каква врста рестрикције у трговини и почетак мултилатерализације постојећих билатералних трговинских споразума на остале земље у региону. Потребно је да се, након успостављене слободне трговинске зоне у региону, крене са изградњом слободне трговинске зоне с ЕУ. Ову врсту интеграције биће могуће остварити посредно, преко царинске уније, или непосредно, директним приступом у ЕУ. Све то захтева интензивнији рад на хармонизацији царинских стопа и законодавних норми са ЕУ, као и прилагођавање привредног законодавства савременим светским стандардима.

Нема сумње да се повећање извоза Србије намеће као приоритетан задатак у наредним годинама. Да би се створили задовољавајући услови за испуњење овог задатка потребно је да се, између осталог, Србија учлани у Светску трговинску организацију (СТО) и да потпише Споразум о стабилизацији и придруживању ЕУ.

Процес регулисања чланства Србије у СТО и ЕУ је отпочео, а озбиљнији помаци се очекују током 2006. године.

Регулисањем чланства у СТО створила би се задовољавајућа институционална претпоставка за коришћење клаузуле најповлашћеније нације у размени са свим земљама чланицама ове организације. Тиме би се на мултилатералном плану осигурале могућности за повећање домаћег извоза.

²³ Укупне инвестиције у фиксне фондове се, према претходним проценама НБС за 2003. годину, крећу на нивоу од око 16% ГДП, док би за одрживи развој било потребно подићи стопу инвестиција на преко 20% ГДП у што краћем року, а у дужем и средњем и на око 25% (НБС, *Конкурентност привреде Србије*, 2004).